

MEDDELELSER, OVERSIGTER OG DISKUSSIONSINDLÆG

LØNREGULERING EFTER PRISTAL

Både inden for og uden for nationaløkonomers kreds har det været diskuteret, hvilken rolle den automatiske lønregulering efter pristal har haft for inflationen. Finansminister Thorkil Kristensen har ved flere lejligheder været inde på tanken om at regulere i stedet efter et særligt velstandstal og herved måske komme udover denne ulæmpe. Med denne diskussion som baggrund har der været nedsat et udvalg til nærmere undersøgelse af hele spørgsmålet. Udvalget har nylig afgivet sin redegørelse¹⁾.

Indholdsfordelingen i denne redegørelse er ret usædvanlig. Efter de traditionelle indledende bemærkninger kommer 21 sider betænkning og 2 sider særudtalelser fra professor Jørgen Pedersen; disse 2 sider består nærmest i det, man ellers kalder en mindretals-udtalelse. Herefter følger en række bilag. Det alt dominerende heriblandt er bilag V, et memorandum af professor Jørgen Pedersen. Dette p. m. på 43 småtrykte sider udgør i virkeligheden en privat betænkning over spørgsmålet, dog set i en ret vid sammenhæng. Det er således i det mindste sidemæssigt betænkningens hovedarbejde. Nyboe Andersen og Zeuthen har i en udtalelse knyttet nogle bemærkninger til dette p. m. Man må nærmest fortolke disse bemærkninger således, at de i højere grad har været enige med Jørgen Pedersen end kommissionens øvrige medlemmer.

Der synes i denne betænkning navnlig at være tre spørgsmål, der fortjener nærmere omtale:

(1) Fører automatisk prisregulering til inflation. Det behøver næppe at anføres for dette tidsskrifts læsere, at Jørgen Pedersen anser en sådan regulering for en udpræget inflationsdrivende kraft. Kommissionens øvrige medlemmer fremhæver betydningen af, at pristaloverenskomster muliggør overenskomster af længere varighed, at arbejdslønnen i visse perioder med stor beskæftigelse stiger stærkere, end den automatiske lønregulering betinger, hvorfor det må være ret ligegyldigt for lønudviklingen, om man har en sådan pristalsregulering eller ikke. Endvidere anføres det, at i tider, hvor de selvstændige næringsdrivende primært har et stigende indkomstniveau, vil den automatiske lønregulering muliggøre, at arbejdernes og tjenestemændenes indkomster følger de andre samfundsgruppers i større eller mindre omfang. Man anfører endvidere, at den automatiske lønregulering under en afsvækket efterspørgsel efter arbejdskraft, der kommer samtidig med et opadgående prisniveau, vil kunne medføre vanskeligheder for eksporterhverv og betalingsbalance.

Mærkeligt nok kommer man ikke direkte ind på at sondre mellem en pristalsregulering, der fungerer under stigende og under faldende nationalindkomst. At have pristalsregulering i en periode, hvor nationalindkomsten reduceres, således som tilfældet var i 1939—40, må anses for udpræget inflationsdrivende. I en sådan

¹⁾ Redegørelse afgivet til finansministeren den 15. februar 1952 af udvalget vedrørende lønregulering efter pristallet. København, 1952. 92 sider.

MEDDELELSER, OVERSIGTER OG DISKUSSIONSINDLÆG

LØNREGULERING EFTER PRISTAL

Både inden for og uden for nationaløkonomers kreds har det været diskuteret, hvilken rolle den automatiske lønregulering efter pristal har haft for inflationen. Finansminister Thorkil Kristensen har ved flere lejligheder været inde på tanken om at regulere i stedet efter et særligt velstandstal og herved måske komme udover denne ulæmpe. Med denne diskussion som baggrund har der været nedsat et udvalg til nærmere undersøgelse af hele spørgsmålet. Udvalget har nylig afgivet sin redegørelse¹⁾.

Indholdsfordelingen i denne redegørelse er ret usædvanlig. Efter de traditionelle indledende bemærkninger kommer 21 sider betænkning og 2 sider særudtalelser fra professor Jørgen Pedersen; disse 2 sider består nærmest i det, man ellers kalder en mindretals-udtalelse. Herefter følger en række bilag. Det alt dominerende heriblandt er bilag V, et memorandum af professor Jørgen Pedersen. Dette p. m. på 43 småtrykte sider udgør i virkeligheden en privat betænkning over spørgsmålet, dog set i en ret vid sammenhæng. Det er således i det mindste sidemæssigt betænkningens hovedarbejde. Nyboe Andersen og Zeuthen har i en udtalelse knyttet nogle bemærkninger til dette p. m. Man må nærmest fortolke disse bemærkninger således, at de i højere grad har været enige med Jørgen Pedersen end kommissionens øvrige medlemmer.

Der synes i denne betænkning navnlig at være tre spørgsmål, der fortjener nærmere omtale:

(1) Fører automatisk prisregulering til inflation. Det behøver næppe at anføres for dette tidsskrifts læsere, at Jørgen Pedersen anser en sådan regulering for en udpræget inflationsdrivende kraft. Kommissionens øvrige medlemmer fremhæver betydningen af, at pristaloverenskomster muliggør overenskomster af længere varighed, at arbejdslønnen i visse perioder med stor beskæftigelse stiger stærkere, end den automatiske lønregulering betinger, hvorfor det må være ret ligegyldigt for lønudviklingen, om man har en sådan pristalsregulering eller ikke. Endvidere anføres det, at i tider, hvor de selvstændige næringsdrivende primært har et stigende indkomstniveau, vil den automatiske lønregulering muliggøre, at arbejdernes og tjenestemændenes indkomster følger de andre samfundsgruppers i større eller mindre omfang. Man anfører endvidere, at den automatiske lønregulering under en afsvækket efterspørgsel efter arbejdskraft, der kommer samtidig med et opadgående prisniveau, vil kunne medføre vanskeligheder for eksporterhverv og betalingsbalance.

Mærkeligt nok kommer man ikke direkte ind på at sondre mellem en pristalsregulering, der fungerer under stigende og under faldende nationalindkomst. At have pristalsregulering i en periode, hvor nationalindkomsten reduceres, således som tilfældet var i 1939—40, må anses for udpræget inflationsdrivende. I en sådan

¹⁾ Redegørelse afgivet til finansministeren den 15. februar 1952 af udvalget vedrørende lønregulering efter pristallet. København, 1952. 92 sider.

situation skal levedoden jo nedsættes. Har man pristalsregulering, betyder det, at den nødvendige nedsættelse af levedoden må koncentreres på de dele af befolkningen, hvis indkomster ikke er pristalsregulerede. En sådan koncentration af en nedsættelse på enkelte befolkningsgrupper kan i praksis kun ske ved, at priserne stiger væsentligt. Den må iøvrigt formodes at gøre indkomstkampen betydelig hårdere og derigennem virke med til prisforhøjelser. I perioder med stigende nationalindkomst betyder en overholdt pristalsregulering derimod nærmest, at arbejdernes andel i nationalindkomsten formindskes. Det er vanskeligt at se, hvorledes dette skulle kunne virke i særlig grad inflationsdrivende.

(2) Kommissionens flertal drøfter også spørgsmålet om berettigelsen i at medregne skatterne i pristalsbudgettet. I konklusionen kommer man til det resultat, at det må anses for hensigtsmæssigt at bibeholde posten for direkte skatter i pristallet. Den foregående diskussion giver udtryk for megen tvivl. Man er herved inde på tanken, at skatten er betaling for en stor del af det offentlige ydelser, og at det derfor kan være rimeligt, at skatterne indgår i pristallet. Man synes dog at mene, at i det omfang, skatterne tjener til finanspolitiske foranstaltninger eller til dækning af alment nyttige formål, burde de til en vis grad ikke medtages ved beregningen af pristallet. Det forekommer imidlertid umuligt at sondre mellem det omfang, hvori skatterne er en betaling for præsterede ydelser, og det omfang, hvori de er noget, der tjener almindelige finansielle formål. Enhver skat tjener vel i nutiden almindelige finansielle formål.

Sagen har imidlertid også en anden side. Den del af skatterne, som anvendes til køb af offentlige ydelser, er i forvejen repræsenteret ved alle de andre poster i pristalsbudgettet. Statens indkøb af varer spreder sig over et meget stort antal goder, og staten anvender alle slags tjenestemænd, hvis lønninger i det store og hele følger det almindelige indkomstniveau. Man kan derfor med god ret sige, at hele den del af skatterne, der går til køb af offentlige ydelser, bliver repræsenteret af ændringerne op og ned i de almindelige poster på pristalsbudgettet. Der er således ingen grund til påny at medtage dem specielt under skatter.

Der er derimod iøvrigt al mulig grund til at holde skatterne, direkte som indirekte, uden for pristalsbudgettet, når dette anvendes til automatisk lønregulering. Kommissionen gør med rette opmærksom på, at udelukkelse af skatterne næppe vil ændre bevægelsen i pristallet noget nævneværdigt, og måske snarere får det til at stige lidt stærkere, end tilfældet hidtil har været; men der er grund til at udelukke skatterne, fordi deres inddragen bevirker, at staten ikke kan pålægge pristalsregulerede grupper skat, uden at denne straks bliver overvæltet på priserne. Man indfører ved at have skatterne med i pristallet en slags lovfæstet overvæltning af indkomstskatten og dermed fritagelse af grupper af befolkningen for at betale nye skatter. Af disse grunde forekommer det mig, at det ville have været en fordel at få skatterne taget ud af pristallet.

(3) Endvidere er man i kommissionen inde på spørgsmålet om indretningen af særpristal. Med god ret kan man kritisere de forskellige former for »barberede« pristal.

Det forekommer mig vanskeligt at følge kommissionen i dens pure afvisning af Thorkil Kristensens idé om et *velstandstal*. Man kan let følge kommissionen, så længe den fæstner sig ved, at et sådant tal vil være besværligt at beregne og uklart i sin definition. Man kunne vel iøvrigt have tænkt sig, at kommissionen på en helt anden måde, end tilfældet er, havde diskuteret forskellige mulige afgrænsninger af definitionen for dette tal. Det forekommer mig imidlertid, at man

kommer vel let over den bagved liggende tanke. Fordelingskampen bliver i nedgangstider, når organisationer lægger vægt på bevarelse af realindkomsten, umådelig hård og derfor inflationsdrivende. Kunne man få den kamp lagt om til, at den i stedet kom til at bestå i en kamp for en fixeret andel i nationalindkomsten, og lønnen således automatisk reduceredes, når nationalindkomsten gik ned, og så omvendt automatisk forøgedes, når nationalindkomsten gik op, ville dog noget være nået. Man kan vanskeligt lade være med at tænke på, hvilke følger det ville have haft i 1939—40, hvor man i stedet for den meget stærke stigning i lønningerne formentlig ville have fået konstante lønninger, idet perioden kendetegnedes ved det stærkt faldende nationalprodukt, der satte sig igennem ved forhøjede priser her i landet.

Det forekommer mig derfor, at denne tanke indeholder noget meget vigtigt og betydningsfuldt og nok kunne have fortjent en nøjere overvejelse end den, den har fået i betænkningen.

Jørgen Pedersens p. m. er kendetegnet ved, at det tager langt flere situationer i betragtning, end hovedbetænkningen gør. Den indeholder på en helt anden måde end denne nationaløkonomi. I virkeligheden drejer dette p. m. sig ikke så meget om lønregulering efter pristallet, som det giver en almindelig bedømmelse af den førte økonomiske politik. Man kan med en vis ret sige, at professor Jørgen Pedersen på disse sider giver læserne en koncentreret fremstilling af sit syn på hele nutidens økonomiske politik, dog med vel stor hensyntagen til virkningerne af den automatiske pristalsregulering. Dette p. m. er præget af den opfattelse, at mobiliteten for alle priser, bortset fra lønningerne, er meget stor. Det er i og for sig ejendommeligt, at Jørgen Pedersen, hvis videnskabelige hovedindsats har bestået i en påvisning af, at lønningerne, selv under vore mest liberale perioder, har været fastlåste og ikke har kunnet bevæge sig i nedadgående retning, har så vanskeligt ved at acceptere, at noget tilsvarende gælder også for andre indkomstarter, i alt fald i vor tids gennemregulerede samfund. Forskellen mellem Jørgen Pedersens indlæg og kommissionens består dels i, at Jørgen Pedersen er mere vidtfavnende, men dels også i, at Jørgen Pedersen har baseret sin fremstilling på andre forudsætninger om den økonomiske verden, den økonomiske politik påvirker, end kommissionen har. Det er således ikke så meget forskellig politisk indstilling eller forskellig analysemåde, der forklarer forskellen.

I sin særudtalelses punkt 7 skriver Jørgen Pedersen:

»Så længe regeringen påtager sig ansvaret for opretholdelsen af nogenlunde fuld beskæftigelse, har hverken regeringen eller nationalbanken nogen mulighed for gennem finans- eller kreditpolitik eller andre midler, der virker generelt på markedsforholdene, at styre pengevæsenets udvikling, udover at de kan sikre mod en almindelig overefterspørgsel, der med nødvendighed må drive priser og lønninger op. Iøvrigt ligger afgørelsen i hænderne på arbejdsmarkedets organisationer, der gennem deres lønfastsættelse bestemmer de priser, der må kræves, for at produktionsomkostningerne kan dækkes ved fuld beskæftigelse.«

Erstatter man i ovennævnte ordet pengevæsen med ordet indkomstniveau, forekommer det mig, at Jørgen Pedersen med denne bemærkning rører ved det centrale spørgsmål i hele vort inflationsproblem. Under vor nuværende politik har parterne ingen interesse i at holde igen. Og så gør de det selvfølgelig heller ikke. Men, dette har jo intet at gøre med pristalsregulering.

Betænkningen er i sit ydre traditionel dansk. Den vil således være umulig at finde for fremtiden. På reolen vil den fremtræde som en hvid streg uden tekst. Bibliotekarerne aner ikke, hvor de skal placere den i deres bibliotek; vi andre

ikke, hvor vi skal søge den slags stof. Kun hvis vi tilfældigvis kender en embedsmand i et ministerium, og han har en forholdsvis god hukommelse, er der noget som helst håb om siden hen at kunne finde frem til materiale, offentliggjort i danske betænkninger. Var det ikke en opgave for en eller anden energisk mand, f. eks. i statsministeriet, at få lavet et fælles hoved for vore betænkninger, en eller anden systematisering og indregistrering, kort sagt noget i lighed med de svenske *Statens offentliga utredningar*.

Kjeld Philip.

DRIFTSØKONOMI FOR PRAKSIS¹⁾.

Den amerikanske driftsøkonomiske litteratur har gennemgående ikke udmærket sig ved noget særligt højt stadi. Kun ganske få amerikanske værker har kunnet nå op på siden af de bøger, vi anvender herhjemme, f. eks. H. Winding Pedersens »Omkostninger og Prispolitik«. Et par nyere fremstillinger har dog hævet niveauet noget, og nu er et foreløbigt toppunkt nået med Joel Dean's »Managerial Economics«, som her skal gøres til genstand for nøjere omtale. Det hører til sjældenhederne, at en anmelder ved omtalen af en ny bog tør betegne den som den bedste fremstilling, der nogensinde er givet af det pågældende emne. Men i dette tilfælde tør jeg. Dean's bog har allerede fået en lang række af begejstrede anmeldelser verden over. Til disse vil denne slutte sig.

»Managerial Economics« er formentlig den første driftsøkonomiske fremstilling, som er af direkte betydning for praksis, og som samtidig opfylder næsten ethvert krav i teoretisk henseende. Joel Dean er professor i Business Economics ved Graduate School of Business, Columbia University og ved sin egen private institution »Joel Dean Associates«. Samtidig hermed har han og hans medarbejdere i mange år virket som økonomiske konsulenter for store amerikanske virksomheder. Gennem sine mangeårige erfaringer har han fået et intimt kendskab til problemerne, som de tager sig ud i virkeligheden. Overalt i bogen illustreres problemerne ved et væld af interessante eksempler fra kendte foretagender, ofte hentet fra Deans og hans medarbejders egen praksis.

I forordet angiver forfatteren at formålet med bogen er at vise, hvorledes den økonomiske analyse kan bruges ved løsningen af den enkelte virksomheds problemer. »It is therefore a departure from the main stream of economic writings on the theory of the firm, much of which is too simple in its assumptions and too complicated in its logical development to be managerially useful. The big gap between the problems of logic that intrigue economic theorists and the problems of policy that plague practical management needs to be bridged in order to give executives access to the practical contributions that economic thinking can make to top-management policies.«

Skønt Joel Dean selv angiver, at bogen er beregnet til brug for praksis, er der dog næppe tvivl om, at han samtidig har forfulgt det formål at skrive en anvendelig lærebog. Selv om det i det store og hele er lykkedes at få disse mål til at harmonere, er det dog undertiden lidt svært for forfatteren at opnå alle ting på engang. Navnlige går det undertiden ud over hovedformålet: at være praktisk anvendelig. I det mindste må dette fortolkes som anvendelig for praktikere, der allerede har en fyldig økonomisk uddannelse. Visse dele af bogen vil

¹⁾ Joel Dean. *Managerial Economics*. Prentice-Hall, Inc., New York 1951. 610 sider. \$6,65.